

ЧИННИКИ УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

*Пелепейченко Л.М., докт. філол. наук,
Мисеньова В.В., канд. філол. наук (Харків)*

У статті систематизується теоретична інформація щодо комунікативної компетенції та методичного досвіду підготовки майбутніх перекладачів. Аналізується питання про комунікативну компетенцію перекладача та засоби її формування. Визначаються складові комунікативної компетенції майбутніх перекладачів.

Ключові слова: комунікативна компетенція, комунікативна стратегія, мовленнєва поведінка, мовний вплив.

Пелепейченко Л.Н, Мисенёва В.В. Факторы успешной коммуникации будущих переводчиков. В статье систематизируется теоретическая информация относительно коммуникативной компетенции и методического опыта подготовки будущих переводчиков. Анализируется вопрос о коммуникативной компетенции переводчика и способы её формирования. Определяются основные составляющие коммуникативной компетенции будущих переводчиков.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, коммуникативная стратегия, языковое поведение, языковое воздействие.

Pelepeychenko L.M., Misenyova V.V. Factors of the Successful Communication in the Intending Interpreters' Work. The theoretical information concerning the communicative competence and methodical experience of the interpreters training is systematized in the article. The issue about the interpreters communicative competence and the ways of its formation is analyzed. Basic components of future interpreters' communicative competence are exposed.

Key words: communicative competence, communicative strategy, language behaviour, language influence.

Зміст комунікативної компетенції майбутнього перекладача має включати складові про закони подачі і сприйняття інформації, логіку побудови висловлювання, вибір стратегії і тактики мовленнєвої поведінки, релевантної комунікативній ситуації, урахування макро- і мікрокультур у комунікації, особливості спілкування в конфліктній та екстремальній ситуації, основи мовної поведінки в ситуації ділового спілкування, закони публічного спілкування тощо. З переліченими проблемами студенти можуть познайомитися під час вивчення курсів теорії мовної комунікації та риторики. Теорія мовної комунікації дає загальні уявлення про спілкування, чинники, які забезпечують його успішність, і бар'єри, що перешкоджають досягненню поставленої мети. Риторика зосереджує увагу на публічному спілкуванні, умовах успіху оратора, його взаєморозумінні з аудиторією.

Мета статті – систематизувати теоретичну інформацію щодо комунікативної компетенції майбутніх перекладачів з урахуванням умов і вимог сьогодення.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

1. Проаналізувати в контексті умов сьогодення питання про комунікативну компетенцію перекладача та засоби її формування.

2. Визначити основні складові комунікативної компетенції майбутніх перекладачів.

З огляду на роль мовної комунікації у сучасному житті, на необхідність озброїти майбутнього перекладача знаннями та вміннями не тільки суто фаховими, а й загальнозначущими, слід переглянути програми курсів, які пов'язані з комунікативною освітою. Зупинимось на окремих питаннях, які стосуються комунікативної компетенції перекладачів, почавши з уточнення поняття „стратегія і тактика мовної поведінки”. Це поняття інтерпретується як сукупність когнітивних, психологічних та мовних якостей, необхідних для успішної фахової діяльності, оскільки до когнітивних складових компетенції, що аналізується, належать базовий обсяг знань із лінгвістики та теорії комунікації, сукупність умінь та навичок перекладацької роботи, розуміння зв'язків між лінгвальними та позалінгвальними явищами, загальна ерудиція. Психологічні складові стосуються таких якостей перекладача, як швидка реакція при укладанні угод, комунікабельність, міжкультурна толерантність тощо. Мовні якості визначаються бездоганним знанням мов – рідної та іноземної.

Передусім з'ясуємо значення терміна „мовленнєва (мовна) поведінка”. На думку Є. В. Ключова, мовленнєва поведінка – це „сукупність конвенційних (які здійснюються відповідно до прийнятих

правил) і неконвенційних (які обираються за власним бажанням) мовних дій, що здійснюються індивідом або групою індивідів” [1:15].

Дамо визначення слів „стратегія” і „тактика” і спроекуємо цю інформацію на поняття мовленнєвої поведінки. *Стратегія* 1. Наука про ведення війни, мистецтво ведення війни. 2. *перен.* Мистецтво керівництва суспільною, політичною боротьбою. *Тактика* 1. Мистецтво підготовки та ведення бою. 2. *перен.* Сукупність засобів та прийомів, спрямованих на досягнення поставленої мети [4].

З урахуванням викладеного, стратегію мовленнєвої поведінки можна розуміти як відбір чинників, що забезпечують успішність комунікації, а саме: визначення мети комунікації, осмислення соціокультурних умов комунікації, створення соціокультурного портрету партнера по комунікації, визначення принципів відбору вербальних та невербальних засобів комунікації. Правильний вибір комунікативної стратегії залежить від комунікативної компетенції комунікатора, яку розуміють як сукупність знань про засоби забезпечення успішності комунікації та володіння комплексом робочих комунікативних стратегій. Тактика мовленнєвої поведінки – це сукупність конкретних засобів реалізації комунікативної стратегії, практичне здійснення стратегічних планів.

Звернемося до питання про те, що ж забезпечує успішність комунікації, подамо чинники успішної комунікації у схемі:

1. Когнітивні чинники 2. Психологічні чинники 3. Мовні чинники

інформативність; логічність; організація інформації; точність; повнота висвітлення	адекватність ситуації; урахування умов дискурсу; відповідність етичним нормам	техніка мовлення; грамотність; стилістична правильність; відповідність нормам мовного етикету
--	---	--

Саме наведені чинники мають бути врахованими в аналізі успішності/неуспішності комунікації. Успішність (ефективність) комунікації розглядається як досягнення комунікатором своєї мети з допомогою спілкування зі збереженням комунікативної рівноваги. Комунікативна рівновага – це стан психологічного комфорту всіх учасників спілкування протягом мовленнєвої взаємодії і після її закінчення.

У визначенні успішності опосередкованої комунікації слід враховувати такі критерії:

1. Співвідносність між ілюкотивною метою та перлюкотивним ефектом.
2. Рівень відтворення когнітивної складової.
3. Рівень збереження психологічної складової, незважаючи на участь посередника.
4. Рівень мовної складової, який забезпечує адекватність відтворення референтних та прагматичних ознак ситуації.

Додатковим критерієм успішності комунікації є раціональність використання засобів досягнення мети, а також швидкість реакції перекладача в разі усного спілкування. Розглянемо питання про змістовий аспект комунікації.

Змістовий аспект комунікації стосується таких її питань, як сутність комунікації, її тип, тема спілкування, насиченість інформацією, її доречність та логічність викладення. Велику роль у забезпеченні змістовності комунікації відіграє врахування взаємодії психологічних і мовних чинників. До психологічних чинників належать психологічні особливості партнера по спілкуванню, які визначаються не тільки типом його вищої нервової діяльності, а й його віком, соціальним статусом, попереднім досвідом, сферою інтересів тощо. До власне мовних чинників належить сукупність вербальних та невербальних засобів, що використовує комунікатор, особливості його мовленнєвої поведінки. Поєднання психологічних і власне мовних чинників відтворюється у типі мовної особистості, який необхідно враховувати у побудові стратегії і тактики мовленнєвої поведінки.

У сучасній теорії комунікації переконливо доведено, що мова слугує для передачі повідомлень. Але настільки ж переконливо доведено й інше положення: передача мовних повідомлень ніколи не є

кінцевою метою спілкування, ця передача завжди є тільки засобом досягнення інших ілюкативних цілей, кінцевою з яких є керування діяльністю співрозмовника.

З урахуванням викладеного *типи комунікації*, які визначають її змістовий аспект, можна узагальнено подати так: *комунікація з метою інформування, комунікація з метою обміну інформацією, комунікація з метою мовного впливу*. У кожному з названих типів комунікації обов'язковими є, по-перше, передача інформації, по-друге, мовний вплив. Але ці елементи мають у названих типах різну значущість, а відтак будуть помітно відрізнятися спосіб подачі інформації, стратегія і тактика мовленнєвої поведінки партнерів по спілкуванню.

Думка про несамостійність мовної діяльності, її підпорядкованість цілям тієї діяльності, у структурі і заради якої вона розгортається, висловлюється в більшості теоретичних і експериментальних до-сліджень мовного впливу і в нашій країні, і за кордоном. У теорії мовленнєвої діяльності ця онтологічна передумова обґрунтована в роботах О. О. Леонтьєва. Відповідно до його теорії мовного спілкування мова обслуговує мовленнєве спілкування, у процесі якого комуніканти, регулюючи поведінку один одного, організують своє співробітництво для здійснення спільної діяльності [2].

Доводячи думку про залежність мовленнєвої поведінки від діяльності, О.О.Леонтьєв розглядає діяльність лектора. Мовний вплив лектора на аудиторію можна, на його думку, звести до трьох типів впливу.

По-перше, мовний вплив може мати метою тільки повідомлення нової інформації, нових знань про деякі явища дійсності. Здобувши нові знання і співвідносячи їх із системою своїх потреб і мотивів, людина визначає своє ставлення до явищ дійсності і відповідно до цього здійснює свою діяльність.

По-друге, мовний вплив лектора на аудиторію може мати за мету повідомлення нової інформації про відомі явища дійсності, коли знання аудиторії систематизуються, перебудовуються по-новому й у такий спосіб досягається інше розуміння й осмислення відомих речей. Такі цілі часто ставляться на лекціях, на яких повідомляються нові факти зі сфери професійної діяльності слухачів. І в першому, і в другому випадках комунікатор свої зусилля спрямовує на повідомлення нових чи на перебудову наявних знань, сподіваючись, що їхнє осмислення, співвіднесення із системою своїх потреб і мотивів аудиторія здійснить сама, тобто мовний вплив у цьому разі можна назвати імпліцитним, він є менш вираженим.

По-третє, можна, не повідомляючи ніякої нової інформації, спрямувати всі зусилля на зміну ставлення до явищ дійсності, на зміну їхнього змісту для людини. Інакше кажучи, лектор займається аналізом деяких потреб слухачів і з їхніх позицій осмислює дійсність і демонструє аудиторії її ставлення до цієї дійсності.

Таким чином, змістом будь-якого типу комунікації є мовний вплив у тій чи іншій формі. Його ефективність залежить від багатьох факторів, і перш за все від теми спілкування.

Підбиваючи підсумки, назовемо основні чинники та їх складові, що забезпечують успішність комунікації майбутнього перекладача:

1. Когнітивні чинники, а саме: інформативність, логічність, організація інформації, точність, повнота висвітлення і т. ін.

2. Психологічні чинники, а саме: адекватність ситуації, урахування умов дискурсу, відповідність етичним нормам і т. ін.

3. Мовні чинники, а саме: техніка мови, грамотність, стилістична правильність, відповідність нормам мовного етикету і т. ін.

4. Взаємодія психологічних і мовних чинників. Саме це поєднання відтворюється у типі мовної особистості, який необхідно враховувати у побудові стратегії і тактики мовленнєвої поведінки.

Описання напрямів роботи з формування комунікативних якостей майбутнього перекладача та їх застосування у практичній діяльності є **предметом подальших досліджень**.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ключев Е.В. Речевая коммунікація / Е.В. Ключев. – М.: ПРИОР, 1998. – 224 с.
2. Леонтьєв О.О. Мовленнєва комунікація та мистецтво мовлення / О.О. Леонтьєв, А.П. Овчинніков. – Одеса: Маяк, 1999. – 122 с.

3. Пелепейченко Л.М. Основи теорії мовної комунікації: навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів, які навчаються за напрямом “Філологія” / Л.М. Пелепейченко. – Харків: Академія ВВ МВС України, 2006. – 124 с.
4. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка [та ін.] – 2-е вид. – К.: Генеза, 2004. – 746 с.

© Л.М. Пелепейченко, В.В. Місеньова, 2009